

PRESEK

List za mlade matematike, fizike, astronome in računalnikarje

ISSN 0351-6652

Letnik 30 (2002/2003)

Številka 3

Strani 148-150

Marijan Prosen:

DRUGA NAJSVETLEJŠA ZVEZDA

Ključne besede: astronomija, zvezde, Kanopus, Kanop.

Elektronska verzija: <http://www.presek.si/30/1519-Prosen.pdf>

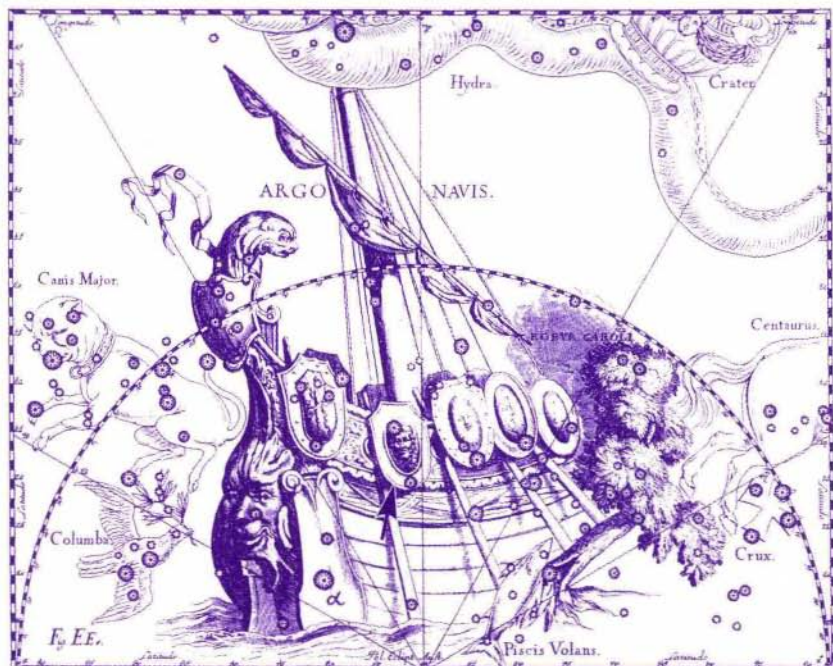
© 2002 Društvo matematikov, fizikov in astronomov Slovenije

© 2010 DMFA - založništvo

Vse pravice pridržane. Razmnoževanje ali reproduciranje celote ali posameznih delov brez poprejšnjega dovoljenja založnika ni dovoljeno.

DRUGA NAJSVETLEJŠA ZVEZDA

Lz naših krajev ta zvezda ni vidna. Opazujejo pa jo že lahko južno od Sredozemlja. Stari Egipčani so jo častili kot “zvezdo Egipta”, srednjeveški Arabci so jo imeli za božansko lepo. Na starejših zvezdnih kartah so v ozvezdju Ladja Argo to zvezdo prikazovali na sprednjem delu ladje in jo imenovali Sprednja od dveh ob veslu (slika 1).

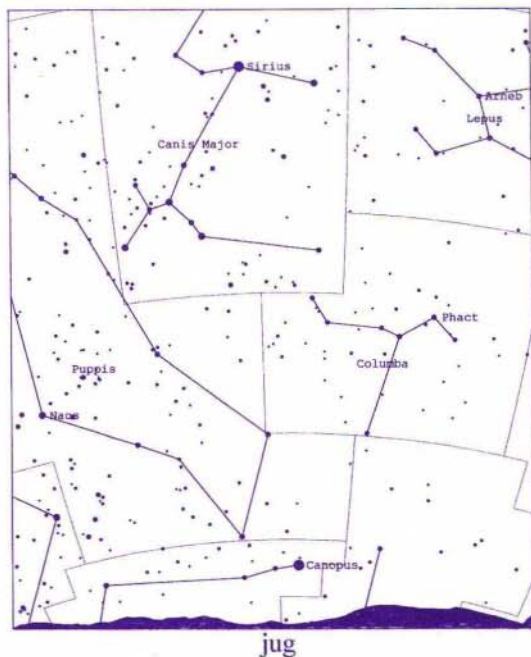


Slika 1. Zvezda Kanop, prikazana v starem ozvezdju Ladja Argo (α Argo navis). Slika je iz Hevelijevega atlasa zvezdnega neba Uranografija (1690). Kot zanimivost naj povem, da se je na ladji ovekovečil tudi sam Hevelij. Puščica kaže na njegov portret. To sem ugotovil pred kratkim, ko sem sliko tega ozvezdja pogledal z veliko povečavo.

Danes tej zvezdi rečemo Kanopus, pri nas udomačeno Kanop¹. Najverjetneje je zvezda dobila ime po starem egipčanskem mestu Kanopusu (danes pristanišče Abukir v Nilovi delti) blizu Aleksandrije, od koder

¹ Sprva je imela zvezda uradno oznako α Argo navis (alfa Ladje Argo). Zaradi preobširnosti in zato nepreglednosti so pozneje ozvezdja Ladja Argo razdelili na tri manjša ozvezdja: Carina (Gredelj) – sprednji del ladje, Puppis (Krma) – zadnji del ladje in Vela (Jadro). Današnja uradna oznaka zvezde je zato α Carine (alfa Gredlja).

sta starogrška astronom Heparh (2. stol. pr. n. š.) in Ptolemej (2. stol.) opazovala zvezdno nebo in prav gotovo tudi zvezdo Kanop, ki je od tam vidna nizko nad južnim delom obzorja (slika 2). Nekateri menijo, da je zvezda dobila ime po Kanopusu ali Kanobosu, glavnemu krmarju ladjevja špartanskega kralja Menelaja, tistega kralja, ki so mu ugrabili najlepšo ženo na svetu, Heleno, zaradi katere se je potem razvihrala trojanska vojna.



Slika 2. Lega zvezde Kanop v ozvezdju Gredelj (računalniška zvezdna karta). Približno tako, kot kaže skica, je zvezda vidna iz severnega Egipta, ko je najvišje (komaj kakšnih 7°) nad obzorjem.

Po grški zmagi nad Trojanci se je Menelaj s svojimi ladjami vračal v domovino. Na povratku ni in ni imel sreče. Kar osem let so z ladjami blodili med Kikladi in Sporadi preden so prišli domov. Med drugim jih je zaneslo celo do egipčanske obale. Tam pa je krmarja pičila kača in je umrl. Na tistem kraju mu je Menelaj postavil spomenik. Dal je zgraditi mesto Kanopus.

Tako se mitološka zgodba dotika sveta realnega dogajanja, saj naj bi le nekaj stoletij pozneje na ploščadi enega tamkajšnjih templjev aleksandrijski astronomi imeli svojo zvezdarno in od tam opravljali svoja znamenita opazovanja zvezd.

Zvezdo Kanop so dobro poznali stari pomorščaki. Po njej se je ravnal Amerigo Vespucci pri svojem potovanju preko Atlantskega oceana, arabski romarji pa so ji rekli "srečna zvezda svete Katarine", ko so jo pri romanju na goro Sinaj opazovali nizko na jugu neba. Kanop je sploh znana navigacijska zvezda. Zaradi močnega sija jo pogosto uporabljajo pri usmerjanju umetnih satelitov.

Kot rečeno, zvezde Kanop iz naših krajev ne moremo videti. Za nas je torej podobzornica. O njeni dejanski lepoti težko sodim, saj je še nisem videl. Toda številni opazovalci z južne zemeljske polute, pa tudi tisti, ki se vrnejo po turističnem obisku Avstralije, pripovedujejo, da je za njih to res čudovita zvezda južnega neba. Povsem verjamem, toda v isti sapi, ko jo vsi hvalijo in občudujejo, kar nekako pozabljajo, da leži Sirij, od vseh zvezd najsvetlejša, tudi na južnem nebu.

No, glede jakosti sija se zvezdi med seboj res dosti ne razlikujeta, zato je čisto mogoče, da jo imajo na jugu za najlepšo, vendar pa se zvezdi zelo razlikujeta med seboj po drugih fizikalnih lastnosti. To pa boste ugotovili kar sami (glej raziskovalno nalogo).

Marijan Prosen
